

Fény a népek világosságára

Az 5775/2014. esztendőben egymásba értek hanuka napjai és a karácsony. Az utóbbi az ünnep szövegeinek képvilágával utal a fényre („a mai napon nagy fényesség szállt le a földre”), a gyertyagyújtás szentestén csak kedves családi szokás ... volt, hiszen rég fölváltották a színes villanyégők a fenyőfán, —még jó, mert így is sok a tűzeset—, de hanuka nyolc napjára a gyertyagyújtás *rítusa* is elő van írva. Ritka ez az egybeesés, —ugyan hányan énekelték vagy legalább mormolták éppen a hanukának megfelelő napokban az Ó-antifónákat, hányan gondoltak utána a héber nevek sorának: Adonáj, Izráel, Mózes, Sína, Jesse, Dávid, és Emmánuel?!—, különös az együttállás, de esetlegessége miatt mélyebb értelmezést nem kell kapnia. Most így volt. Jövőre másképp lesz.

Nem oly ősi rítus, csak német földön is talán másfélszáz éves, nálunk meg pár évtizede elterjedt szokás az adventi koszorú készítése; nem liturgikus jelkép ez a koszorú, nagy az összevisszaság körülötte; egy ideje gyertyái megkapják az adventi vasárnapok liturgikus színeit, s előttük, szép paraliturgikus aktusként, Messiás-váró szövegek, nemes dallamok hangozhatnak el. A növekvő számú gyertya csak naptári szerepű, mély meggondolás nem kapcsolódik hozzá, mint hanuka kettőzött számú gyertyájához, hogy „a hitben növekedni kell”.

Idén egyszerre ért célba a komotósan haladó adventi gyertyák és a naponta lépegető hanukagyertyák sorozata. Másban is közősek — újabban. A hanukagyertyák leginkább a családi otthon kegyességéhez tartoztak, s ha lehetett, az ablakba téve azt jelezték: béke van, bátran lehet megmutatkozni a növekvő hittel. Egy ideje, külhont követve, nálunk is méreletesen jelentek meg a köztereken, ahogy öles gyertyákkal, színes szalagokkal az adventi koszorúmonstrumok is. Az előbbiektől itt-ott, az utóbbiak egyre több helyen. Már az esztétikumuk is kétséges: kedvenc kisvárosom főterén a szerb orthodox fogadalmi keresztet —pestiskeresztet— fojtogatja az óriás koszorú a lengő pertlikkel. (Hagyján, a villódzó karácsonyfa meg kitakarta.) Örülünk-e a térre kikerült jelképeknek és rítusoknak? Örülünk-e annak, hogy önkormányzati meg másféle hivatalosok és közszereplők ellenállhatatlanul vonzódnak a nyilvánosság emez új alkalmaihoz? Örülünk-e, hogy még a gyertyagyújtás is rangnak kijáró megtiszteltetéssé, vagy ami rosszabb, politikai megnyilatkozássá válik? Mit válik? — züllik. Az adventi (kettős)kereszt-állítás meg, ez is új szokás!, kezdettől politikai eredezésű.

Hát már semmi nem tetszik nekem? Ezek nem. Még ha el is tekintünk zavaró töltetüktől: túlméretezettek, a család, a meghittség, a bensőséges vallásos érzések hiányát kiáltják az ünnepvárás és az ünnep lényegéről elfeledkezett világunkba. És azok a nagyvárosi keresztetek sem az őszinte népi kegyesség erősen fogyatkozó útszéli pléh- vagy kőkeresztjei vagy a hála emlékjelei átélt járványok, veszedelmek után. Ha kettős is, nem győzelmes kereszt, hanem szegényfa.

Ám a nagy fényesség leszállt a földre. A karácsonyi idő végén újra összeérnek a gyertyák: „Fény a népek világosságára, és dicsőségére népednek Izráelnek”.

Joseph Ratzinger

Gyertyaszentelő — a káosz és a fény találkozása

A polgári hétköznapiakban ma alig látszik, hogy február 2-án a Kelet és a Nyugat egyházainak ősrégi közös ünnepét, Gyertyaszentelő Boldogasszonyt üljük, amely hajdan nálunk a paraszti életben is jelentős szerepet játszott. Több történeti áramlat egyesült benne, úgyhogy különböző színekben ragyog. Közvetlen indítékát az arra való emlékezés adja, hogy Mária és József a jeruzsálemi templomba vitte Jézust a születése utáni 40. napon, hogy bemutassák az előírt tisztulási áldozatot.

A liturgia a Lukács ábrázolta jelenetből mindenekelőtt egy vonást emelt ki: a gyermek Jézus és az agg Simeon találkozását; ezért kapta az ünnep a görög térségben a Hypapanté nevet. Az Egyház a gyermek és az agg együttesében a le-tűnő világ és a Krisztusban való új kezdet, az Ószövetség lebukó ideje és a népek Egyházának új ideje találkozását látja ábrázolva. S ez több, mint meghalás és létrejövés örök körforgása; több, mint az a vigasz, hogy egy nemzedék távozását mindig egy új nemzedék követi, új eszmékkel és reményekkel. Ha csak ez lenne, akkor ez a Gyermek nem lenne reménység Simeonnak, csak önmagának. De több: reménység mindenkinek, mert reménység a halálon túlra.

Ezzel a második súlypontot érintjük, amit a liturgia a napnak adott, mikor Simeon szavához kapcsolódik, aki ezt a Gyermeket így nevezi: „világosság a pogányok megvilágosítására”. Ebből az igéből kiindulva a nap a gyertyák ünnepe lett. A gyertyák meleg fénye érzékletes kifejezése annak a nagyobb fénynek, mely időközön s korokon túl sugárzik Jézus alakjából. Rómában a gyertyás körmenettel egy lármás, féktelen felvonulást szorítottak ki, az *amburbium*-ot, amely a pogányságtól kezdve mélyen a keresztény időkbe nyúlva tartotta magát. A pogány körmenetnek mágikus vonásai voltak: a város megtisztítására, a gonosz hatalmak elhárítására szolgált volna. Emlékeztére a keresztény körmenetet eleinte fekete ruhában, később, a zsinat liturgiareformjáig, lilában tartották. Így került újra előtérbe e körmenetben a találkozás jelensége: a pogányságnak a tisztulás, a szabadulás, a sötét hatalmak legyőzése utáni vad kiáltása találkozik a „pogányok megvilágosítására” adatott „világossággal”, Jézus Krisztus szelíd és alázatos fényével. Egy szennyes, kaotikus, szolgává lett s szolgává tevő világ elmúló és még mindig annyira jelenlevő ideje találkozik a keresztény üzenet megtisztító erejével.

Ez engem a drámaíró Eugène Ionesco egy kijelentésére emlékeztet. Az abszurd színház megteremtője egy abszurd világ kiáltását préselte ki jól hallhatóan magából, és egyre jobban megértette, hogy az: Isten utáni kiáltás. „A történelem”, mondta nemrégiben, „romlás, káosz, ha nem a természetfölöttire irányul”. A fekete ruhás gyertyás körmenet, káosz és fény jelszerű találkozása erre az igazságra emlékeztethet minket, s bátoríthat, hogy a természetfelettit ne idővesztésnek tekintsük a világ-javításban forgolódva, hanem az egyetlen útnak, mely a kaotikust elvezetheti az értelemre.

Suchen was droben ist. Meditationen das Jahr hindurch. 1985. 22, 25–26. Ford. Déri Balázs